

Zakir Hacı oğlu ZEYNALOV, i.f.d., dosent
Azərbaycan Dövlət İqtisad Universiteti

Pərvin Cavanşir qızı TƏLƏİ
Azərbaycan Dövlət İqtisad Universitetinin Magistrantı
E-mail: pervintelai@gmail.com

DAYANIQLI BANK SEKTORUNUN SOSIAL-İQTİSADI İNKİŞAFDA ƏHƏMİYYƏTİ

Xülasə

Tədqiqatın məqsədi - Bank sektorunun dayanıqlılığı uzunmüddətli perspektivdə dayanıqlı iqtisadi artımın təmin edilməsi üçün zəruri şərtidir. Tədqiqatın məqsədi sosial-iqtisadi inkişafa dair milli prioritetlərin həyata keçirilməsi çərçivəsində bank sektorunun dayanıqlılığının təmin olunması istiqamətlərini tədqiq etməkdir.

Tədqiqatın metodologiyası - Məqalədə bank sektorunun dayanıqlılığına təsir edən amillər və ölkəmizdə bank sektorunun vəziyyəti ilə bağlı araşdırmalar aparılaraq analiz, sintez, müqayisəli təhlil, induksiya və deduksiya metodlarından istifadə edilmişdir.

Tədqiqatın nəticələri - Banklar bizim gündəlik həyatımıza və fəaliyyətlərimizə daxil olublar. Maaşları götürmək, hesabları ödəmək və gələcəyimiz üçün qənaət etmək kimi bir çox məsələlər buna aiddir. Bank işinin qeyri-sabitliyi iqtisadiyyat üçün mənfi nəticələrə səbəb olan maliyyə böhranına səbəb ola bilər, ona görə də dayanıqlı, sabit və sağlam bank sektoruna sahib olmaq çox vacibdir.

Açar sözlər: dayanıqlılıq, sosial-iqtisadi inkişaf, maliyyə sabitliyi, bank

UOT: 336.71

JEL: G21

Giriş

Banklar olmadıqda, əmanətlərin necə stimullaşdırıla biləcəyini görmək çətindir. Həmçinin bu əmanətləri başqa kimin sahibkarlar arasında bölüşdürəcəyini də təsəvvür etmək olmur. Bankların vasitəsilə cəmiyyətin əmanətləri avtomatik olaraq məhsuldar olan yerlərə axır. Banklar təkcə öz təhlükəsizliyini deyil, həm də cəmiyyətin maliyyə resurslarından optimal istifadəsini təmin edir. Beləliklə, banklar cəmiyyətin maliyyə resurslarını səfərbər etməklə və onların arzu olunan yerlərə axımını təmin etməklə iqtisadi inkişafın təşviqində faydalı rol oynayırlar. Əgər bir ölkədə bank sistemi effektiv, səmərəli və nizam-intizamlıdırsa, bu, iqtisadiyyatın digər sahələrində də sürətli artıma səbəb olur. Banklar ilk növbədə kapitalın formalaşmasını təşviq edir. Kommersiya bankları maliyyə resurslarının artırılmasında önəmli rol oynayır. Bu banklar sahibkarlara yeni müəssisələrə investisiya qoymaq və yeni istehsal üsullarını mənimsəmək üçün kreditlər verir. Bizneslə məşğul olan şirkətlər,

istehsalçılar bankların köməyi ilə əsas kapitalı əldə edə bilirlər. İqtisadi inkişaf planında kapital strateji əhəmiyyət kəsb edən mövqə tutur. Kapital formalaşmasının adekvat dərəcəsi olmadığı təqdirdə böyük miqyasda iqtisadi inkişaf mümkün deyil. İnkişaf etməmiş iqtisadiyyatlara mənsub xüsusiyyətlərdən biri olan cəmiyyətin kifayət qədər qənaət etməməsi və bunun da nəticəsi olan kapital çatışmazlığıdır. İqtisadi inkişafda bankların önəmli rolu əmanət və investisiyaları stimullaşdırmaqla kapital çatışmazlığını azaltmaqdır. Bank sektorunun sosial-iqtisadi inkişafda olan təsirinin fonunda onun dayanıqlılığı vacib amillərdəndir.

Dayanıqlı bank sektorunun formalaşması və sosial-iqtisadi inkişafa təsiri

Azərbaycan sosial-iqtisadi inkişafında milli sosial rifah səviyyəsinin davamlı yaxşılaşdırılması məqsədilə iqtisadi artımın sürətlənməsi, azad edilmiş ərazilərə əhalinin qayıdışının təmin edilməsi ölkəmizin yeni inkişaf yolunun mərkəzində durur. Ölkənin təhlükəsizliyi, rifahı, iqtisadi və ticarət

əlaqələrinin inkişaf etdirilməsi sosial-iqtisadi inkişafın şərtlərindəndir. Xarici dövlətlərlə əməkdaşlıqların möhkəmləndirilməsi, bazaryönlü islahatların keçirilməsi, özəl sektorların rolunun artırılması, xarici bazarlara yerli məhsulların çıxarılmasını artırmaq üçün ticarətin həyata keçirilməsinin asanlaşdırılması da digər şərtlərdəndir. Bunun üçün 2030-a qədər olan mərhələdə Azərbaycan iqtisadiyyatının möhkəmləndirilməsi, rifah səviyyəsi yüksək cəmiyyətin formalaşması başlıca prioritetlərdəndir. Əhalinin rifahının davamlı artırılması üçün isə ölkəmiz sosialyönlü bazar iqtisadiyyatının inkişaf etdirilməsi yolunu seçmişdir. Dayanıqlı artan rəqabətqabiliyyətli iqtisadiyyatın təmin edilməsi, dinamik, inklüziv və sosial ədalətə əsaslanan cəmiyyətin formalaşması, rəqabətli insan kapitalı və müasir innovasiyalar məkanının yaradılması, işğaldan azad olunmuş ərazilərə böyük qayıdışın həyata keçirilməsi və ölkədə keyfiyyətli və təmiz ekoloji mühitin qorunması ölkənin sosial-iqtisadi inkişafına dair reallaşdırılması nəzərdə tutulan Milli Prioritetləridir [1].

Sosial-iqtisadi inkişaf sosial siyasətin və iqtisadi fəaliyyətin birgə həyata keçirilməsi ilə fərdlərin, ailələrin bütövlükdə cəmiyyətin rifahının davamlı yaxşılaşdırılmasına nail olmaq məqsədi daşıyır. Həmçinin bankların bu inkişafda rolu əvəzsizdir. İnvestisiya mühitinin yaradılmasını götürsək bankların yetərinə pul ehtiyatlarına malik olması və bu kimi tələblərə cavab verə bilməsi üçün dayanıqlı bank sektoruna ehtiyac vardır. Bankın təhlükəsizliyi və etibarlılığı dövlət siyasətinin əsas problemlərindəndir və hökumət buna görə siyasəti bank uğursuzluqlarını və onların alovlandırma biləcəyi çaxnaşmanı məhdudlaşdırmaq üçün hazırlayır. Əslində, bankçılıq etimadla, inamla bağlıdır, yəni bankın öhdəliklərini yerinə yetirmək üçün pula malik olduğuna olan inam. Bu güvəndə hər hansı bir çatlaq olarsa, bu potensial olaraq bankın uğursuzluğuna səbəb ola bilər, hətta ödəmə qabiliyyəti olan institutlara da təsir edə bilər. Bir çox ölkələr bankların uğursuzluğu halında əmanətləri sığortalayır. Bankın problemlərinin olduğu qəbul edildikdə, müştərilər əmanətlərini itirə biləcəklərindən qorxaraq vəsaitlərini o qədər tez geri çəkə bilərlər ki, bankın əlində olan likvid aktivlərin kiçik hissəsi tez tükənər. Belə

bir “depozitlərlə işləmə” zamanı bank bu tələbləri ödəmək üçün digər uzunmüddətli və daha az likvid aktivləri çox vaxt zərərlə satmalı ola bilər. Zərərlər kifayət qədər böyükdürsə, onlar bankın saxladığı kapitaldan çox ola və onu müflisləşdirə bilər. Qloballaşmanın artdığı və rəqəmsal transformasiyaların sürətləndiyi son dövrlərdə banklar həm daxili, həm də xarici bazarlarda daha çox gərgin rəqabətə məruz qalırlar. Digər tərəfdən, bank sektorundakı bəzi texnoloji inkişafı iqtisadiyyatlar üçün daha çox imkanlar təqdim etsə də, rəqabətin daha az hissə olunmasına səbəb olur. Bu vəziyyət bankları daim yeni məhsullar istehsal etməyə və yeni müştərilər axtarmağa məcbur edir ki, bu da onların fəaliyyət göstərdiyi biznes istiqamətlərində və xidmət göstərdiyi coğrafi ərazilərdə daima dəyişikliyə və müxtəlifliyə gətirib çıxarır. Bank sektorunun siması illər ərzində dəyişir. Banklar artıq onlarla ünsiyyəti asanlaşdırmaq üçün texnologiya ilə kütlələrə müraciət edən sistemdir. Bank sistemi təkə əngəlsiz olmamalı, həm də texnologiyanın və hər hansı digər xarici və daxili amillərin yaratdığı yeni çağırışlara cavab verə bilməlidir. Bank sektorunun dayanıqlılığının təmin edilməsində bank sektorunun fəaliyyəti ilə əlaqədar göstəricilərə baxsaq buna bank sektorunun mikroprudensial göstəricilərini qeyd edə bilərik. Bank sektorunun dayanıqlılığının təhlili üçün ümumi istifadə edilən çərçivələrdən biri maliyyə institutlarının sağlamlığını əks etdirən altı qrup göstəricinin təhlilini nəzərdə tutan CAMELS çərçivəsidir [8]:

- Kapital adekvatlığı,
- Aktivin keyfiyyəti,
- İdarəetmənin düzgünlüyü,
- Qazanclar,
- Likvidlik
- Bazar riskinə həssaslıq

Keçmişdə yaşanan bank böhranlarını və getdikcə mürəkkəbləşən riskləri nəzərə alsaq, bankların daha stabil olmasının iqtisadi artım və maliyyə inkişafı baxımından çox böyük əhəmiyyət kəsb etdiyini söyləmək olar. Bank fəaliyyətini risksiz təsəvvür etmək olmur. Risklərin təhlili, qiymətləndirilməsi və idarə edilməsi maliyyə institutlarının fəaliyyətlərinin tərkib hissəsidir [7]. Bank riskləri nə qədər çox olarsa, bankın mənfəət əldə edə bilməsi də çətinləşir. Bank sektorunun dayanıqlılığı üçün

bankların nüfuzlarını itirməməyi, risklərdən qorunmağı, yetərli kapitala sahib olmaları şərtidir. Bu amillərdən biri də likvidlikdir. Bankın likvidliyi onun öz öhdəliklərini vaxtında və heç bir problem yaşamadan ödəmə qabiliyyətidir. Likvidlik-bankın davamlılıq, etibarlılıq və işqabiliyyətinin göstəricisidir. Likvid aktivlər maliyyə öhdəliklərini yerinə yetirmək üçün lazım olduqda tez pula çevrilə bilən aktivlərdir. Bankın aktivlərinin likvidliyi onun balansının likvidliyi ilə ölçülür: bankın balansı o zaman likvid hesab olunur ki, onun aktivlər üzrə vəsaitləri tez reallaşma nəticəsində passiv öhdəlikləri ödəyə bilsin [5, s.23-24]. Dayanıqlılıq üçün şərh edilməli məsələlərdən biri olan likvidliyin zəif idarə olunması səbəbindən ilkin olaraq ödəmə qabiliyyətinə malik maliyyə institutları bağlanmağa doğru yönələ bilər, ona görə də, likvidlik göstəricilərinə nəzarət etmək vacibdir. Bunun üçün istifadə olan əmsallardan biri olan kreditlərin depozitlərə nisbətini göstərə bilərik. Zamanla nəzərdən keçirildikdə, kreditin ümumi depozitlərə nisbəti (banklararası depozitlər istisna olmaqla) bank sisteminin kredit tələbini ödəmək üçün əmanətləri səfərbər etmək qabiliyyətinin olduğunu göstərə bilər. Yüksək nisbət bank sistemindəki stressi və şoklara cavab vermək üçün likvidliyin aşağı səviyyəsini göstərə bilər və ya likvid aktivlərin ümumi aktivlərdə payı nisbəti həddindən artıq ödəmə uyğunsuzluğunu aşkar edə və likvidliyin daha diqqətli idarə edilməsinə ehtiyacı vurğulaya bilər [8]. Bankların üzleşdiyi digər risklərdən biri də kredit riskidir. Kredit verilən zaman müştərilər maksimum səviyyədə yoxlanılmasına baxmayaraq, kreditlərin gecikdirilməsi və ümitsiz kreditlər bütün banklar üçün labüddür. Öhdəlikləri kimin yerinə yetirməyəcəyini dəqiq bilmək mümkün olmasa da, kredit riskinin düzgün qiymətləndirilməsi və idarə edilməsi zərərin təsirini azalda bilər. Bunun üçün də bütün kredit portfelindəki ümitsiz risklər qiymətləndirilməlidir. Maliyyə institutlarının ödəmə qabiliyyəti ilə bağlı risklər çox vaxt aktivlərin dəyərsizləşməsindən irəli gəlir, ona görə də, aktivlərin keyfiyyət göstəricilərinə nəzarət etmək vacibdir. Çünki bəzən borcalanlar öz kreditlərini defolt edir və problemlı kreditlərin həcmi artır. Zərərlərin bankların etibarlılığına və kredit vermək

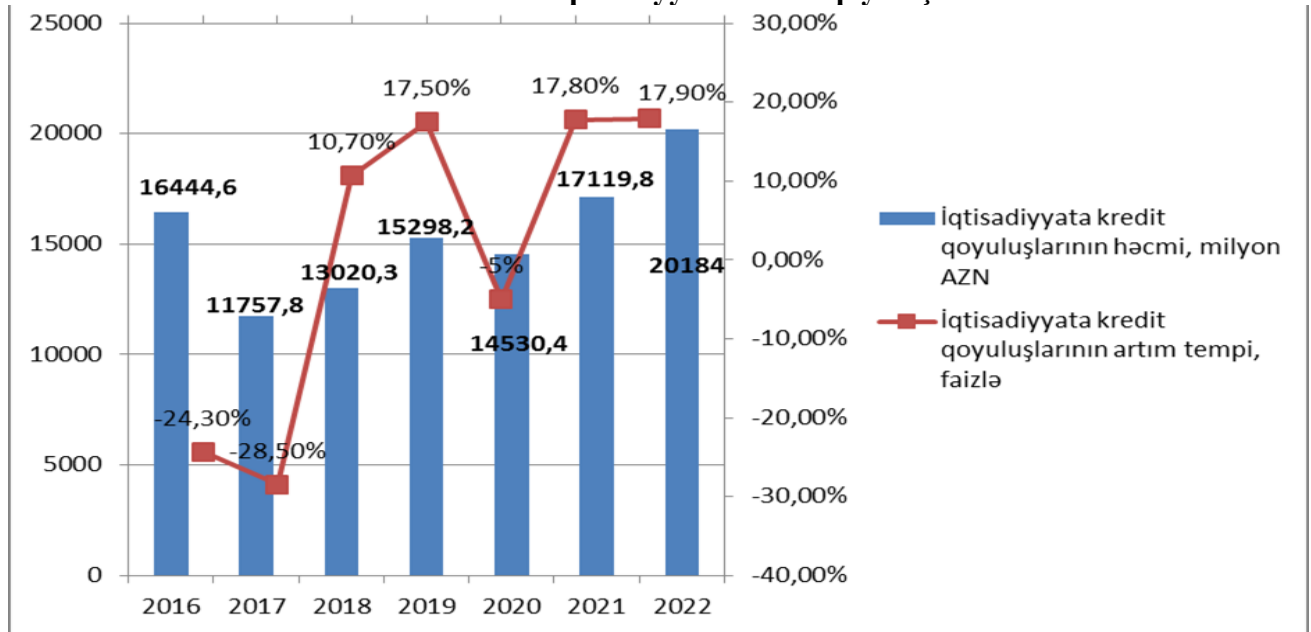
qabiliyyətinə təsirini azaltmaq üçün banklar hər zaman möhkəm kredit meyarlarına əməl etməli və problemlı kreditlərlə mübarizə aparılmalıdır. Banklar müvafiq kredit riskini ödəmək üçün daha çox kapital saxlamalı və gözlənilən itkilərə adekvat olaraq daha yüksək ehtiyatlar ayırmalıdır.

Bank sektoru üçün həmçinin kapital mövqeyi önəmli rol oynayır, hansı ki, bank bununla potensial itkilərini azalda bilər. Bankın dayanıqlılığını təmin etməsində istifadə olunan əmsallardan biri də kapital adekvatlığı əmsalındır (KAƏ). Bu əmsal bank kapitalının riskli aktivlərə olan nisbəti kimi ifadə edilir. Risk dərəcəsi üzrə ölçülmüş aktivləri belə izah etmək olar ki, bank öz vəsaitini kredit verə, yaxud qiymətli kağıza investisiya edə, həmçinin, digər bir maliyyə qurumunda depozit şəklində də yerləşdirə bilər. Yollar müxtəlif olduğu kimi risk səviyyələri də fərqlidir. Kapitalın adekvatlığı son nəticədə maliyyə institutlarının balans hesabatlarına təsir göstərə biləcək möhkəmliyini müəyyən edir. Bu nisbətdə azalma tendensiyası artan riskə məruz qalma və mümkün kapital adekvatlığı problemlərindən xəbər verə bilər. Kapitalın adekvatlıq əmsalları bankların müflis olma riskini azaltmaqla ölkənin maliyyə sisteminin dayanıqlılığını təmin edir. Əmanətçilər əmanətlərini yalnız bank sahib olduğu kapitalın məbləğindən artıq zərər olduğu halda itirə bilər. Beləliklə, bankın kapitalının adekvatlıq əmsalı nə qədər yüksək olarsa, əmanətçinin aktivlərinin qorunma dərəcəsi də o qədər yüksək olaraq bank təhlükəsiz hesab edilir və öz maliyyə öhdəliklərini də daha rahat yerinə yetirə bilər. Həmçinin, banklar getdikcə daha çox şaxələndirilmiş əməliyyatlarda iştirak edirlər ki, bu əməliyyatların hamısı bazar riskinin bir və ya bir neçə aspektini əhatə edir. Maliyyə institutlarının aktiv və öhdəliklərinə əhəmiyyətli təsir göstərən faiz dərəcəsi və valyuta riski də bank sektorunun dayanıqlılığında nəzərə alınmalı olan amillərdəndir. Bütün bunlarla yanaşı, idarəetmənin düzgünlüyü, digər gəlirlilik göstəricilərinə riayət edilməsi də vacib məsələlərdəndir. Sağlam idarəetmə maliyyə institutlarının fəaliyyətinin açarıdır.

Azərbaycanda dayanıqlı bank sektorunun vəziyyətinin təhlili

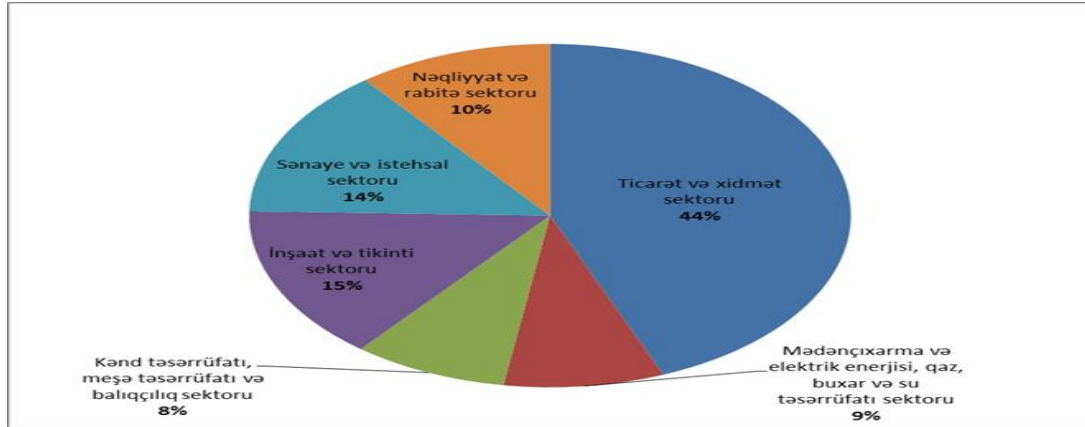
Ölkələrin sosial-iqtisadi inkişafı ölkənin inkişafı deməkdir. Ümumi daxili məhsulun artımı ilə, əlverişli investisiya mühiti, sosial sahələrdə maliyyə təminatının gücləndirilməsi, biznes şəraitinin optimallaşdırılması, xidmət sektorunda keyfiyyət göstəricilərinin yaxşılaşdırılması kimi məqamlar da ölkələrin sosial-iqtisadi inkişafını xarakterizə edən amillər şəklində çıxış edirlər. Bank sektoru sosial-iqtisadi inkişafda idarəedici kimi önəmli rol daşıyır. Pandemiya dönməsində, yəni 2020-ci il ərzində qrafik 1-də də göstərildiyi kimi ölkəmizdə bankların iqtisadiyyata ümumi kredit qoyuluşu 15,3 milyard manatdan 14,5 milyard manata düşdü və bu isə 5% azalma olduğu demək idi. Həmin il sərt karantin tədbirləri

çərçivəsində kreditləşmədə olan yüksək azalmanın qarşısı dövlət dəstəyi ilə alındı və zərər çəkmiş sahələrdə fəaliyyət göstərən sahibkarlıq subyektlərinə dəstək məqsədi ilə verilən kreditlərlə bağlı bir çox tədbirlər görüldü. Bu qaydalar çərçivəsində sahibkarların banklardan alacaqları kreditlərə dövlət zəmanəti və həmin kreditlərə hesablanmış faizlərin bir hissəsinə subsidiya verilməsi nəzərdə tutulmuşdu. 2021-ci il üzrə göstəricilərə baxdığımızda isə iqtisadiyyata qoyulan cəmi kredit qoyuluşunun 17 milyarda qaldığını görə bilərik ki, bu isə 17.8% artım olduğu deməkdir. 2021-ci ildə makroiqtisadi və maliyyə sabitliyi hədəfləri istiqamətində kredit portfeli genişlənərək iqtisadi fəallığa səbəb olmuşdur.

Qrafik1.**2016-2022-ci illərdə iqtisadiyyata kredit qoyuluşları.**

Mənbə: <https://www.stat.gov.az/> saytıdan götürülən məlumatlar əsasında müəllif tərəfindən tərtib olunub

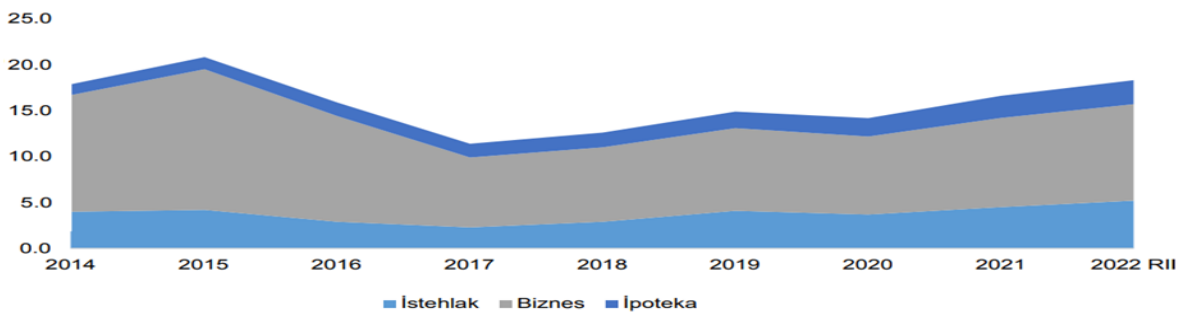
Həmçinin 1-ci qrafikdən də görüldüyü kimi 2022-ci ildə isə iqtisadiyyata kredit qoyuluşları ötən il ilə müqayisədə 17,9 faiz artaraq 20 milyard manata çatıb. Dövlət Statistika Komitəsinin məlumatına əsasən, 2022-ci il ÜDM-in həcmi keçən ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə 43,6% artaraq 133,8 mlrd. manat təşkil etmişdir. Neft-qaz sektoruna yatırılmış investisiyanın həcmi 2022-ci ilin yanvar-iyun aylarında 20.7% azalmış, qeyri neft-qaz sektoruna yatırılan vəsaitin həcmi isə 18.5% artmışdır. Qoyulan sərmayənin 74.5%-i daxili mənbələr, 25.5%- i isə xarici mənbələr hesabına formalaşmışdır [4]. Bundan əlavə 2-ci qrafikdən də görüldüyü kimi, 2022-ci ildə toplam olaraq real sektora edilən kredit qoyuluşlarından ən çox 3303 mln. manat həcmində ticarət və xidmət sektoruna, 649.9 mln. manat mədəncixarma və elektrik enerjisi, qaz, buxar və su təsərrüfatı sektoruna, 629.1 mln. manat kənd təsərrüfatı, meşə təsərrüfatı və balıqçılıq sektoruna, 1097.4 mln. manat inşaat və tikinti sektoruna, 1059.8 milyon manat sənaye və istehsal, 792.7 mln. manat isə nəqliyyat və rabitə sektoruna yönəldilib.

Qrafik 2.**2022-ci ildə real sektora yönəldilən kredit qoyuluşlarının müqayisəli təsviri, faizlə**

Mənbə: <https://www.stat.gov.az/> saytıdan götürülən məlumatlar əsasında müəllif tərəfindən tərtib olunub

2022-ci ilin birinci yarımilində qrafik 3-də də təsvir olunduğu kimi sektor üzrə kredit portfelinin 57.2%-i biznes, 28.3%-i istehlak, 14.5%-i isə ipoteka kreditləridir. Biznes kreditləri portfelinin həcmi 7.6 % artaraq 10.5 mlrd. manat təşkil etmişdir. Yarımil ərzində

ipoteka portfeli 10.3% artaraq 2.6 mlrd. manata çatmışdır. Bu dövr ərzində istehlak kreditləri portfeli isə 14.9% artaraq 5.2 mlrd. manat təşkil etmişdir [4]. Banklar tərəfindən real sektora yönəldilən maliyyə vəsaitlərinin həcmnin artdığı da görünüb.

Qrafik3.**Kredit portfelinin strukturunun dinamikası, mlrd. Manatla**

Mənbə: Mərkəzi Bank “Maliyyə sabitliyi hesabatı” 2022 1ci yarımil

Dövlət Statistika Komitəsinin məlumatına əsasən, 2022-ci ilin sonuna biznes krediti 10855,1 mln. manat təşkil etmişdir. Keçən ilin eyni dövrü üçün bu rəqəm 9740 mln. manat olmuşdur və bu 11,45% artım deməkdir. İstehlak krediti isə 2022-ci ilin sonuna 5754,1 mln. manat olmuşdur. Keçən ilin eyni dövrü üçün bu rəqəm 4518,4 mln.manat təşkil etmiş və bu da 27,35% artım deməkdir Amma bank sektorunun kredit portfelində ilk yeri biznes kreditləri tutsa da, istehlak kreditləri nisbətə

daha çox artıb. Bankların kredit portfelində istehlak kreditlərinin payı hələ də yüksəkdir. Biznes kreditləri daha çox artırılmalıdır, çünki belə artım iqtisadi inkişafa və yeni iş yerlərinin yaranmasına, məşğulluğun artmasına müsbət təsir göstərir.

Bankların dayanıqlılığını təmin etməli olduğu məsələlərdən biri kredit risklərinin azaldılmasıdır. Beləliklə, kredit risklərinin azaldılması məqsədilə bank tərəfindən tədbirlər həyata keçirilir. Qeyri-ışlək kreditlər dedikdə

faizinin hesablanması artıq dayandırılmış, ya da əsas məbləğinin və ya faizinin ödənişi müqavilədə göstərilmiş müddətdən 90 gün və ya daha çox gecikdirilmiş, yaxud faizinin ödəniş müddəti uzadılmış kreditlər, faizlərinin ödəniş vaxtı 90 gün və ya daha çox gecikdirilmiş overdraftlar və qabaqcadan müəyyən edilmiş ödəniş müddəti olmayan kreditlər başa düşülür [2]. Qeyri işlək kreditləri minimallaşdırmaq üçün banklarda kredit riskinin idarə edilməsi strategiyası qurulur. Həmçinin, qeyri işlək kreditlər əmsalı dedikdə bankın problemlı kreditlərinin ümumi kreditlərə nisbəti, başqa sözlə desək, problemlı kreditlərin dəyərinin kredit portfelinin ümumi dəyərində bölünməsinin faizlə ifadəsidir. Qrafik 4-ə nəzər yetirsək 2011-ci ildən 2022-ci ilin 1-ci yarımilinə kimi qeyri-

işlək kreditlər (QİK) əmsalının illər üzrə dəyişən dinamikasını və qeyri işlək kreditlərin həcmində artım tempini görə bilərik. Qeyri-işlək kreditlər (QİK) əmsalı dəyişməyərək 2022-ci ilin ilk yarısı üçün 4.5% təşkil etmişdir. Həmin zaman üçün qeyri işlək kreditlərin həcmində isə 800 mln. manat olduğunu, bunun isə ötən illə müqayisədə 14.3%, yəni tam olaraq 100 mln. manat həcmində artdığını qrafik 4-dən də görə bilərik. Qeyri-işlək kreditlər əmsalı Azərbaycanda kredit riski göstəricisidir. Bu əmsal bankın sağlamlığını və səmərəliliyini ölçür. Yüksək nisbət kredit portfelinin pisləşməsindən xəbər verə bilər. Ölkəmiz üzrə bu əmsalın 4.5% olduğunu bir daha qeyd edərək qanədici olduğunu deyə bilərik.

Qrafik 4.

Bank sektoru üzrə QİK portfelinin dinamikası

Mənbə: Mərkəzi Bank “Maliyyə sabitliyi hesabı” 2022 1-ci yarımil

Azərbaycan Respublikasının Mərkəzi Bankı ölkənin dayanıqlı inkişafında maliyyə sektorunun rolunun gücləndirilməsini dəstəkləyir və bu məqsədlə 2023-2026-cı illəri hədəf qoyan Dayanıqlı Maliyyə üzrə Yol Xəritəsi hazırlamışdır [6]. Yol xəritəsi ölkəmizdə maliyyə sektorunun dayanıqlılığının gücləndirilməsi məqsədilə özündə tədbirlər planını ehtiva edir. Bu planda bank sektoru ilə əlaqədar olaraq ekoloji, sosial məsələlər fonunda risklər sahəsində məlumatlılığın, bilik və bacarıqların artırılması, dayanıqlı maliyyə alətlərinin təşkili, əhəmiyyətli risklərin qiymətləndirilməsi və monitorinqi, stress-testlərin aparılması və s. tədbirlər əksini tapır. Ekoloji, sosial və iqtisadi sistemlərin arasında qarşılıqlı əlaqə zamanı tarazlığın təmin edilməsi iqtisadiyyatın dayanıqlı inkişafının təmin edilməsində önəmli rol oynayır. Bankların

sosial-iqtisadi inkişafda davamlı rolunun təmin edilməsində isə dayanıqlı bank sektoruna ehtiyacı var.

Tədqiqatın elmi yeniliyi. Sosial-iqtisadi inkişafa dair Milli Prioritetlərin həyata keçirilməsində dayanıqlı bank sektorunun təmin edilməsinin vacibliyi ilə bağlı məsələlər göstərilir.

Tədqiqatın tətbiqi əhəmiyyəti. Bankların davamlı sosial-iqtisadi inkişafda faydalı rolunu qoruyub saxlaması üçün banklarda dayanıqlılığın təmin edilməsində diqqət yetirməli olduğu məsələlərdə istifadə oluna bilər.

Tədqiqat işinin iqtisadi səmərəsi. Bank sektorunda dayanıqlılığın təmin edilməsi iqtisadiyyatın sağlam inkişafı üçün mühüm tələbdir. Təhlükəsiz bank sektorunun təşkili ilə

sosial-iqtisadi inkişafa fayda vermək dayanıqlı bank sektorunun önəmini açıqlayır.

Nəticə

Banklar da digər firmalar, şirkətlər kimi uğursuz ola bilər, lakin onların uğursuzluğu daha böyük nəticələrə səbəb olar, hansı ki, müştərilərə, digər banklara, cəmiyyətə və bütövlükdə bazara zərər verə bilər. Buna görə də, bankların fəaliyyətində fərqli yollarla dayanıqlılığın, sabitliyin təmin olunmasına çalışılır. Banklar səfərbər etdikləri əmanətləri məhsuldar məqsədlər üçün yatırılmasına kömək edirlər. Bu əmanətlər xalqın məhsuldarlığını artırmaq üçün iqtisadiyyatın müxtəlif sahələrinə paylanılır. Bank sektoru insanları qənaət vərdişlərinə təşviq edərək, vəsaitlərin məhsuldar investisiyalara axınını təmin edərək, həmçinin kapitalın formalaşmasında, iş imkanlarının yaradılmasında iştirak edərək ölkələrin sosial-iqtisadi inkişafında mühüm rol oynayır. Bütün bunlar nəzərə alınaraq, bu sektorun dayanıqlılığı vacib amillərdəndir. Təhlilin nəticələrinə əsasən bank fəaliyyətinin həyata keçirilməsi zamanı üzləşdiyi risklərin qarşısının alınması və bank sektorunun maliyyə dayanıqlılığı göstəriciləri ilə bu sektorun sağlamlaşdırılması tədbirləri həyata keçirilərək bu kimi prudensial siyasət tədbirləri ilə bank sektorunun dayanıqlılığının təmin olunmasına çalışılır. Bank sektorunun maliyyə sabitliyinin təmini ilə əlaqədar banklarda risklərin davamlı qiymətləndirilməsinin aparılması, risklərin

idarə edilməsinin təkmilləşdirilməsi tədbirlərinin görülməsi və fərqli ssenarilər əsasında stress-testlərin qiymətləndirilməsi, həmçinin fəvqəladə tədbirlər planlarının yaradılması da dayanıqlılığın təmin edilməsi tədbirlərindəndir.

ƏDƏBİYYAT SİYAHISI:

1. “Azərbaycan 2030: sosial-iqtisadi inkişafa dair Milli Prioritetlər”in təsdiq edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı, 2 fevral 2021,
2. Aktivlərin təsnifləşdirilməsi və zərərin ödənilməsi üçün ehtiyatların yaradılması qaydaları, <https://e-qanun.az/framework/10901>
3. Azərbaycan Dövlət Statistika Komitəsinin rəsmi saytı, <https://www.stat.gov.az/>
4. Azərbaycan Respublikasının Mərkəzi Bankı “Maliyyə sabitliyi haqqında hesabatı” 2022 1ci yarımlı
5. Bəşirov R.A., “Bank işi”, Bakı, 2007, 117 səh.
6. Dayanıqlı Maliyyə üzrə Yol Xəritəsi (2023-2026)
7. Məmmədov İ.N., “Banklarda risk menecmenti”, Bakı, 2021, “Füyüzat”, 208 səh.
8. Owen Evans, Alfredo M. Leone, Mahinder Gill, and Paul Hilbers, April 2000, “Macprudential Indicators of Financial System Soundness”. OCCASIONAL PAPER, p.192

Закир Гаджи оглы ЗЕЙНАЛОВ, д.ф.э., доц.

Азербайджанский Государственный Экономический Университет

Парвин Джаваншир кызы ТАЛАИ

Азербайджанский Государственный Экономический Университет

E-mail: pervintelai@gmail.com

ЗНАЧЕНИЕ УСТОЙЧИВОГО БАНКОВСКОГО СЕКТОРА В СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОМ РАЗВИТИИ

Резюме

Цель исследования - Стабильность банковского сектора является необходимым условием обеспечения устойчивого экономического роста в долгосрочной перспективе. Цель исследования - изучение направлений обеспечения устойчивости банковского сектора в рамках реализации национальных приоритетов социально-экономического развития.

Методология исследования -В статье исследованы факторы, влияющие на устойчивость банковского сектора и положение банковского сектора в нашей стране, и использованы методы анализа, синтеза, сравнительного анализа, индукции и дедукции.

Результаты исследования- Банки стали частью нашей повседневной жизни и деятельности. Это включает в себя множество вещей, таких как получение зарплаты, оплата счетов и сбережения на будущее. Банковская нестабильность может привести к финансовому кризису с негативными последствиями для экономики, поэтому крайне важно иметь стабильный, стабильный и здоровый банковский сектор.

Ключевые слова: устойчивость, социально-экономическое развитие, финансовая устойчивость, банк.

Zakir Haji oqlu ZEYNALOV, PhD in economics, docent
Azerbaijan State University of Economics

Parvin Javanshir gizi TALAI
Azerbaijan State University of Economics
E-mail: pervintelai@gmail.com

THE IMPORTANCE OF A SUSTAINABLE BANKING SECTOR IN SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT

Summary

The purpose of the research - The stability of the banking sector is a necessary condition for ensuring sustainable economic growth in the long term. The purpose of the study is to study the directions of ensuring the stability of the banking sector within the framework of the implementation of national priorities for socio-economic development.

Methodology of the research - In the article, the factors affecting the stability of the banking sector and the situation of the banking sector in our country were investigated and analysis, synthesis, comparative analysis, induction and deduction methods were used.

Research findings - Banks have become part of our daily lives and activities. This includes many things like taking paychecks, paying bills, and saving for our future. Banking instability can lead to a financial crisis with negative consequences for the economy, so having a stable, stable and healthy banking sector is crucial.

Keywords: stability, socio-economic development, financial stability, bank